

АНГЛИС ТИЛИ САБАГЫНДА МАКАЛ-ЛАКАПТАРДЫ КОЛДОНУУНУН
ЫКМАЛАРЫ

Төрөмаматова Миргул Мыктарбековна
Магистрант, 2- курс М АЯ -1-21 тайпасы,
Заманбап Эл аралык Университети
toromamatova76@bk.ru
ЖалалАбад шаары, Кыргызстан

Аннотация: Бул макалада кыргыз жана англис тилиндеги макал- лакаптардын окуунун баыттыгы этабында кептин үн жагын иштетүү үчүн колдонулаары каралган. Алар оор тыбыштардын, айрыкча кыргыз тилинде жок болгон тыбыштардын айтылышына жардам берет. Бир эле сөз айкаштарын кайра-кайра кайталоо кепте грамматикалык каталарды болтурбоо жөндөмүн өнүктүрөт. Ошондой эле стимул катары алар студенттердин кепин өнүктүрүү үчүн колдонулушу мүмкүн. Демек, бул макалдын же накыл сөздүн негизинде студенттерибиз өз оюн, сезимдерин, башынан өткөргөн окуяларын, б.а. аларды кепте жайгаштыруунун ар кандай жолдорун көрсөтүшү мүмкүн экендигине да токтолдук

Ачык сөздөр: макал-лакаптар, салыштыруу, тарыхый, аспект, сөз айкаш, идиома, фразеология, эквивалент, экономика, техника, актуалдуулук

СПОСОБЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРОК НА УРОКАХ
АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Төрөмаматова Миргул Мыктарбековна
Магистрант, 2-курс, Группа: М АЯ-1-21
Современный Международный Университет
toromamatova76@bk.ru
г. ЖалалАбад, Кыргызстан

Аннотация: В данной статье рассматриваются пословицы и поговорки на кыргызском и английском языках, которые на начальном этапе обучения используются для обработки звуковой стороны речи, они помогают произносить тяжелые звуки, особенно те, которых нет в кыргызском языке. Повторение одних и тех же фраз снова и снова развивает способность избегать грамматических ошибок в речи, а также в качестве стимула их можно использовать для развития речи учащихся, основываясь на этой пословице или поговорке, студенты могут поделиться своими мыслями, чувствами, переживаниями. Мы также сосредоточились на том факте, что они могут указывать на различные способы их размещения в речи

Ключевые слова: пословицы поговорки, сравнение, исторический, аспект, словосочетание, идиома, фразеология, эквивалент, экономика, техника, актуальность

WAYS OF USING PROVERBS AT THE ENGLISH LESSONS

Toromamatova Mirgul Myktarbekovna
Magister? 2-course, Group: M EL-1-21
Modern International University
toromamatova76@bk.ru
Jalal-Abad town, Kyrgyzstan

Annotation: This article deals with the proverbs and sayings in Kyrgyz and English, which are used at the initial stage of learning English to process the sound side of speeches, they help to pronounce difficult sounds, especially those that are not in the Kyrgyz language. Repeating the same phrases over and over again develops the ability to avoid grammatical

errors in speech, and as an incentive they can be used to develop students' speech, based on this proverb or saying, students can share their thoughts, feelings, experiences. We also focused on the fact that they can indicate different ways of placing them in speech.

Key words: *proverbs, compare, historical, aspect, expressions, idioms, phraseology, equivalent, economy, technique, actuality*

Макал-лакаптар, накыл кептер адамдын муундар топтогон тажрыйбасынын чагылышы. Макал-лакаптар, ылакаптар жалпылоочу мүнөзгө ээ болгондуктан, аллегориялык өнөргө үйрөтүү менен бирге өз оюн жалпылаштырылган формада айтууга үйрөтүү үчүн бардык класстарда колдонулушу мүмкүн.

Англис тили сабагында макал-лакаптарды үйрөнүү бул предметти жакшы өздөштүрүүгө, тил, лексика жана анын иштөө өзгөчөлүктөрү тууралуу билимди кеңейтүүгө өбөлгө түзөт. Экинчи жагынан, аларды изилдөө аймактык билимдин булагы болуп саналат.

Окуунун баштапкы этабында кептин үн жагын иштетүү үчүн макал-лакаптарга кайрылса болот. Алар оор тыбыштардын, айрыкча кыргыз тилинде жок болгон тыбыштардын айтылышына жардам берет. Бир эле макал-лакаптарды, накыл сөздөрдү бир нече сабактарда кайталоо үндү өнүктүрүүгө жардам берүүчү фонетикалык көнүгүү катары кызмат кыла алат. Мисалы, [w] үнүн иштетүү үчүн макал-лакаптарды сунуштай аласыз:

Where there is a will there is a way - Эрк бар жерде жол бар

Watch which way the cat jumps - Мышык кайсы тарапка секирип жатканын байкаңыз

Which way the wind blows - Кайсы жактан шамал согот

тыбыш [m]:

So many men, so many minds - Бир баш жакшы, эки баш андан да жакшы

One man's meat is another man's poison - Бир адамдын тамагы экинчи адамдын уусу

тыбыш [h]:

Handsome is as handsome does - Эмгегин менен элге жак

тыбыш [b]:

Don't burn your bridges behind you - Артыңыздагы көпүрөлөрүңүздү өрттөбөнүз

Business before pleasure - Аштан мурун ишке

Көбүнчө билим берүүнүн жогорку баскычында студенттер үндөрдү артикуляциялоодо ката кетиришет. Бул жагдайда, макал-лакаптарды жана накыл сөздөрдү колдонуу түзөтүүчү көнүгүү катары кызмат кыла алат. Макал-лакаптарда берилген тыбыштарды кайталоо менен окуучулар алардын айтылышы боюнча иштешет.

Макал-лакаптарды колдонуу бул жерде угуучу айтылыш менен ритмикалык интонация чеберчилигинин өркүндөтүлүшү идеалдуу айкалышкандыгы менен да негизделет. Бир жагынан айтуу көндүмдөрү автоматташтырылса, экинчи жагынан балдар сүйлөмдөрдү синтагмаларга бөлүүгө, логикалык басымды аныктоого ж.б. Андыктан айтылышын үйрөтүүдө макал-лакаптарды колдонуу өтө ылайыктуу жана эффективдүү.

Грамматиканы окутууда да макал-лакаптарды колдонсо болот. Бир эле сөз айкаштарын кайра-кайра кайталоо кепте грамматикалык каталарды болтурбоо жөндөмүн өнүктүрөт. Ошентип, бир жагынан ойду туюнтуунун каражаты болсо, экинчи жагынан кепте, макал-лакаптарда, изилденип жаткан структураларды ишке ашыруу бул грамматикалык формаларды жана структураларды автоматташтыруунун жана активдештирүүнүн эң жакшы жолу болуп саналат.

Мисалы, *буйрук ыңгайды* колдонуп, макал-лакаптарда камтылган өтүнүч, сунуш, тыюу, уруксат билдирүүгө болот: *Do as you would be done by*. Сага эмне кылганын кааласаң, ага ошондой кыл.

Англисче туура эмес *этиштерди* үйрөнүүдө сиз макал-лакаптарды колдоно аласыз. Бул жерде төмөнкү макал-лакаптарды колдонсо болот: *What is done can't be undone*. Жасалган

нерсени артка кайтаруу мүмкүн эмес. Материалдын макал-лакаптар түрүндө берилиши *сын атоочтордун* салыштыруу даражаларынын ийгиликтүү өнүгүшүнө өбөлгө түзөт:

Better late than never - Ийгиликтин эрте кечи жок

The best fish swim in the bottom - Эң жакшы балыктар түбүндө сүзүшөт

The least said, the soonest mended - Аз сүйлөп көп иш кыл

Мындан тышкары, *модалдык этиштерди* үйрөнүүдө макал-лакаптар жана накыл сөздөр колдонулушу мүмкүн:

Never put off till tomorrow what you can do today.

Бүгүн кыла турган ишти эртеңкиге калтырбаңыз

When pigs can fly - Төөнүн куйругу жерге тийгенде

You can't eat your cake and have it - Бир ок менен эки коен ата албайсың

Ошондой эле *артиклдерди* да:

An apple a day keeps a doctor away - Күнүнө бир алма дарыгерди алыстатат

A man can die but once - Адам бир жолу өлүшү мүмкүн

A friend in need is a friend indeed - Дос кыйынчылыкта билинет

A wise man changes his mind, a fool never will.

Акылдуу адам оюн өзгөртө алат, акылсыз эч качан.

Демек, макал-лакаптарды колдонуу грамматикалык кубулуштарды иллюстрациялоодо жана аларды кепте бекитүүдө ылайыктуу. Лексикалык жана грамматикалык жактан толгондугуна байланыштуу макал-лакаптар лексиканы байытуу үчүн да колдонулат. Ошондой эле стимул катары алар окуучулардын кебин өнүктүрүү үчүн колдонулушу мүмкүн. Бир эле макалды ар кандай чечмелесе болот. Демек, бул макалдын же накыл сөздүн негизинде мектеп окуучулары өз оюн, сезимдерин, башынан өткөргөн окуяларын, б.а. аларды кепте жайгаштыруунун ар кандай жолдорун көрсөтүшү мүмкүн. Демек, чет тили сабагында макал-лакаптарды колдонуу окуучулардын даярданган жана даярдыгы жок кеп аркылуу чыгармачылык демилгесин өнүктүрөт.

Макал-лакаптарды үйрөнүү студенттердин сөз байлыгын байытууга жардам берет, эс тутумун өнүктүрүүгө шарт түзөт, ошондой эле элдик акылмандык менен тааныштырат. Толук ойду камтыган каймана сүйлөмдөрдүн жаңы сөздөрүн эстеп калуу оңой болот. Мисалы, макал-лакаптардын жардамы менен сандарды жаттоо ишин жеңилдете аласыз:

A bird in the hand is worth two in the bush - Насыя куйруктан нап өпкө

A cat has nine lives - Мышыктын тогуз жаны бар

Two heads are better than one - Көп түкүрсө көл болот, көл толкуса сел болот.

Макал-лакаптарды жаттоо окуучулардын эс тутумун гана өнүктүрбөстөн, лексикалык бирдиктерди адекваттуу тандап алууну үйрөнүүгө шарт түзөт жана кептин эмоционалдык экспрессивдүүлүгүн өстүрөт. Сөздөрдү эне тилине эквиваленттүү которуу үчүн издөө куралдарына болгон муктаждык котормо жөндөмүн өстүрөт. Мындан тышкары макал-лакаптар менен иштөө окуучулардын сөздүк менен иштөөгө болгон кызыгуусун арттырат: «*Very man to his trade*» "Ар бир кесип ардактуу" - «*A cat in gloves catches no mice*» "Мээлейчен мышык чычканды кармай албайт" – Саргара жортсоң кызара бөртөсүң. «*East or West, home is best*»- Туулган жердин топурагы алтын. Өз үйүң өлөң төшөгүң. ж.б.у.с.

Макал-лакаптар класста эркин атмосфераны түзүүгө жана чет тилин өздөштүрүү процессинде оюндун элементтерин киргизүүгө жардам берет. Сабакта макал-лакаптарды колдонуу окуучуларга жеке үнсүздөрдүн жана үндүү тыбыштардын айтылышын жайбаракат ойноого жардам берет. Окуунун орто жана жогорку баскычтарында макал-лакаптар кептик көнүгүүлөр үчүн колдонулушу мүмкүн. Макал-лакаптын үстүндө иштөөнүн төмөнкү этаптарын бөлүп көрсөтүүгө болот:

Биринчи этап – презентация. Мугалим макалды тез темп менен айтат, анан жай айтат.

Экинчи этап - мазмун боюнча иштөө. Сөздөрдүн мааниси комментарийлердин, котормолордун, синонимдердин жардамы менен ачылат. Андан соң окуучулардан макал

эмне жөнүндө экенин аныктоо сунушталат. Кыйынчылык болгон учурда балдардан бир нече варианттын ичинен туура жоопту тандоосун суроо керек. Сиз иллюстрация көрсөтүп, окуучулар тандаган жооп ага ылайык келер-келбесин салыштырсаңыз болот.

Үчүнчү этап - айтылыш боюнча иштөө. Окуучулар татаал тыбыштарды өзүнчө, анан ушул тыбышка ылайык сөздү, сөз айкашын, сүйлөмдү айтышат. Алгач хор иши, андан кийин жекече иш жүргүзүлөт. Ар бир жаңы макал мурда үйрөнгөндөрдү кайталагандан кийин киргизилет. Сабактан сабакка окуучулар үйрөнгөн макал-лакаптардын запасын толуктайт.

Мугалим белгилүү макал-лакаптардагы сөздөрдү аралаштырат, балдар сөздөрдү туура иретте бириктирип, айтышат. Ал жупташып, топтордо аткарылат.

Тегеректеги балдар бир макал айтышат.

«Бир эле макалды ким тез айтат» конкурсу.

Макал-лакаптарды ким атайт.

Балдар макалды угуп, тиешелүү иллюстрациянын номерин аташат.

Бир макалдын башталышы экинчи бир макалдын аягы менен байланышат. Балдар макал-лакаптарды аташат, керек болсо кыргызча эквивалентти тандашат.

Ошондой эле топтук иш. Студенттер 4 топ түзүп, тапшырмаларды алышат. Мисалы:

1-топ: Макалды колдонуп жомок түзүңүз.

2-топ: Берилген кырдаалга ылайык макал-лакапты колдонуп диалог түзүңүз, драмалаштырыңыз.

3-топ: Бул макалды тастыктай турган иллюстрацияга ылайык жагдай түзүңүз.

4-топ: Бул макалга иллюстрация тарт, түшүндүр. Макал-лакаптар үчүн иллюстрациялар жаңы лексиканы чындоого, баарлашууга көмөктөшөт жана окуучунун тилге болгон кызыгуусун сактайт. Иллюстрациялар окуучулардын кабыл алуусунун эмоционалдык компонентине таасир этет, мотивацияны жогорулаткан оң эмоцияларды козгойт, класста жагымдуу климатты түзөт.

Туруктуу жана сменалык кызматкерлердин жупташып иштөөсүн жана топтордо иштөөнү камтыган окутуунун контексттик ыкмасын колдонуу студенттердин өз алдынча жана өз ара үйрөнүүсүнө шарт түзөт; окуучулардын өз ара жардамдашуу, жолдоштук колдоо, чыдамкайлык, ак ниеттүүлүк, жолдоштордун пикирин урматтоо, активдүү-лүк жана тапшырмаларга чыгармачылык менен мамиле кылуу сыяктуу сапаттарды көрсөтүүгө мүмкүнчүлүгү бар. Баардык макал-лакаптар нукура жана элдин турмушуна тыгыз байланыштуу. Макал-лакаптардын үнү эс-тутумун гана өнүктүрбөстөн, лексикалык бирдиктерди адекваттуу тандап алууну үйрөнүүгө шарт түзөт жана кептин эмоционалдык экспрессивдүүлүгүн өстүрөт.

Ошентип, чет тили сабагында макал-лакаптарды колдонуу бул дисциплинаны жакшы өздөштүрүүсүнө өбөлгө түзөт, тил жана анын иштеши жөнүндөгү билимдерин кеңейтет. Элдик оозеки чыгармачылыктын элементтери, макал-лакаптар, накыл сөздөр, тил табышмактар аркылуу үйрөнүлүп жаткан тилдин өлкөнүн маданияты менен тааныштыруу студенттерде башка элге таандык болуу сезимин пайда кылат. Макал-лакаптардын жана макал-лакаптардын функционалдуулугу аларды англис тилин окутуу практикасында колдонууга мүмкүндүк берет. Макал-лакаптарды жана макал-лакаптарды колдонуу студенттерге жеке тыбыштардын айтылышын жайбаракат ойноого, ритмикалык жана интонациялык жөндөмдөрүн өркүндөтүүгө жардам берет. Макал-лакаптарды колдонуу көптөгөн грамматикалык кубулуштарды автоматташтырууга жана активдештирүүгө өбөлгө түзөт. Макал-лакаптар, чыгармачылык демилгени өнүктүрүп, «окуучулардын сөз байлыгын байытат, тилдин түзүлүшүн үйрөнүүгө жардам берет, кептин эс-тутумун жана эмоционалдык экспрессивдүүлүгүн өстүрөт».

Макал-лакаптар англис элинин менталитетинин жашоо образын жана спецификалык өзгөчөлүктөрүн чагылдырып, англис улутунун маданиятын изилдөөдө эң жандуу жана экспрессивдүү булак болуп саналат.

Ошентип макал-лакаптардын функционалдуулугу каралып, аларды англис тилин окутуу практикасында колдонууга мүмкүнчүлүк түзүлдү. Жогорудагы маалыматтарга таянып, окуу практикасында макал-лакаптарды колдонуу студенттердин жеке тыбыштардын айтылышын иштеп чыгууга жардам берет жана көптөгөн грамматикалык кубулуштардын активдешүүсүнө, ошондой эле чыгармачылык демилгенин өнүгүшүнө ж.б. Акырында, макаланын максаттары ийгиликтүү ишке ашты деп ойлойм.

Колдонулган адабияттар:

1. ["Кыргыз макал-лакап, учкул сөздөрү" макалдар жыйнагы; Archived 2017-10-26 at the Wayback Machine](#)
2. Коммисаров В.Н, “Теория перевода. Лингвистические аспекты”, ЧеРо, 2000
3. Латышев Л.К., “Перевод. Теория, практика и методика преподавания”, Academia, 2007
4. Модестов, В. С. Английские пословицы и поговорки и их русские соответствия [Текст]/ В.С. Модестов.- Ростов.: Медиа, 2007. – с. 65.
5. Мезеника, М.В. Поговорим о поговорках [Текст] / М.В.Мезенка. // Иностранные языки в школе. 2003. - №2. - с. 51-52.
6. Модестов, В. С. Английские пословицы и поговорки и их русские соответствия [Текст]/ В.С. Модестов.- Ростов.: Медиа, 2007. - с. 89-91.
7. ["Манас" энциклопедиясы](#)/Мамлекеттик тил жана энциклопедия борбору.Бишкек: Кыргыз энциклопедиясынын Башкы редакциясы, - 1995. 1-т. - 440 б.ISBN -5-89750-013-4

Интернет булактары:

1. <https://ky.wikipedia.org/wiki/>
2. <http://tynchtykbek.narod.ru/makal.html>
3. <https://ky.worldlifeadvice.com/10880534-how-does-a-proverb-differ-from-a-saying>
4. <https://ky.worldlifeadvice.com/10880534-how-does-a-proverb-differ-from-a-saying>
5. <https://kutbilim.kg/news/inner/anglis-tili-sabagynda-tabyshmaktardy-makal-lakaptardy-pajdalanuu-ky/>
6. <https://proverbicals.com/knowledge>
7. <https://bilim-kg.com/ilim-bilim-zhonundo-makaldar/>
8. <https://translate.academic.ru/A%20bad%20beginning%20makes%20a%20bad%20ending./en/ru>